

Háda Béla

Thaiföld és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolatrendszere

A Washington–Bangkok kapcsolatok a kezdetektől a hidegháború végéig

A 19. századtól a második világháború végéig

Sziám (a későbbi Thaiföld) és az Amerikai Egyesült Államok első diplomáciai kapcsolatfelvételére még 1818-ban került sor, míg az első amerikai hajó 1821-ben kötött ki Bangkokban. 1833-ban pedig megszületett a két ország közti barátsági és kereskedelmi egyezmény is, amely egy – ha nem is hullámvölgyek nélküli, de – hosszú partnerség kezdetét jelezte. Viszonyuk fejlődése szorosan összefonódott Sziám nyugati hatalmak közötti korabeli egyensúlyozó politikájával, amelynek köszönhetően a gyarmati sorba süllyedést is elkerülte. Ezáltal szuverén partnere tudott maradni az USA-nak, ahol jóindulattal tekintettek a korabeli sziámi uralkodók reformtörekvéseire.¹ Japán és Kína azonban mindvégig fontosabb szerepet játszott Washington Kelet-Ázsia-politikájában, mint a jóval kisebb és stratégiai adottságait tekintve is szerényebb délkelet-ázsiai állam.

Vajiravudh trónörökös, a későbbi VI. Rama király, 1902-ben – elsőként a thai uralkodócsalád vezető tagjai közül – látogatást tett az Egyesült Államokban apja, Chulalongkorn király utasítására. Nem mellesleg: azóta minden thai uralkodó legalább egyszer megtette ezt az utat.² Noha Vajiravudh közel sem lett olyan kimagasló vezető, mint apja és nagyapja voltak, a thai udvar reformer, a világra nyitó szellemiségét végeredményben az amerikaiak is értékelték.

Bangkok önállósága azonban nem jelentett széles nemzetközi mozgásteret, behatárolt külpolitikai lehetőségeiből fakadó lépéseikért viszont közvetlen felelősséget kellett vállalnia. A thai monarchia így a Washingtonnal ellenséges Japán Birodalom szövetségese volt a második világháború éveiben. Noha e tekintetben a többi délkelet-ázsiai országénál elvben lényegesen gyengébb pozíció várt rá a japánokat megadásra kényszerítő nyugati szuperhatalom előtt, valójában erős geopolitikai érvek szóltak amellett, hogy Bangkok ne szenvedjen el túl kemény büntetést a háború alatti irredenta és japánbarát külpolitikai vonalvezetéséért.

¹ Erről bővebben lásd BALOGH András (2015): *Bevezetés Délkelet-Ázsia történelmébe*. Budapest, ELTE Eötvös. 146–150.

² LING, Huping – AUSTIN, Alan W. eds. (2015): *Asian American History and Culture. An Encyclopedia. I–II*. London – New York, Routledge. 562.

Megkönnyítette ezt a hozzáállást, hogy katonai szövetségük 1941. decemberi írásba foglalása dacára a thai elit semmivel sem tekintett nagyobb bizalommal Tokió stratégiai törekvéseire, mint ahogy korábban az európai gyarmatosító hatalmakéra, és sikerült elkerülnie azt is, hogy országa hadiállapotba kerüljön az USA-val.³ Utóbbi nem ment könnyen, mivel japán nyomásra a bangkoki kormány 1942-ben hadat üzent az Egyesült Államoknak, azt a Washingtonba akkreditált thai követ ügyes diplomáciai manővereinek köszönhetően azonban az USA idegen hatalmi kényszerre tett nyilatkozatnak tekintette, és végül nem vette tudomásul. Így Thaiföld a japán összeomlást követően nem esett annyira szigorú megítélés alá, mint a fegyverrel levert ellenséges államok. Az 1941–1943 között az országhoz csatolt burmai, malájföldi és francia–indokínai területeket azonban ki kellett ürítenie, így a háború eredményeképpen Thaiföld visszaszorult 1940-es határai közé, amelyek máig fennállnak. Ez az áldozat elkerülhetetlen volt, látszott ugyanakkor, hogy a thai és amerikai stratégiai felfogás közel sem összeegyeztethetetlenek egymással.

Bangkok ezért maga is igyekezett bizonyítani együttműködési készségét a győztes hatalmakkal, amelyek közül az egyetlen igazán vállalható partnernek az Egyesült Államokat tekintette.

Az első számú hidegháborús szövetséges Délkelet-Ázsiában

Ekkortól a korábbi brit–francia külpolitikai orientációt egyértelműen brit–amerikai orientáció váltotta fel a thai külpolitika formálóinak körében. Ennek, valamint a világháborús szerep kompenzálására vonatkozó igénynek is szerepe volt abban, hogy a koreai háborúba beavatkozó ENSZ-csapatokhoz mintegy 6500 fős thai kontingens is csatlakozott, amely a háború végéig 1250 fős veszteséget szenvedett el. 1950-től Thaiföld már a rendszeresen segélyezett országok listáján szerepelt Washingtonban, ami a laikusok számára is jelezte, hogy Bangkok nyitottsága az USA felé értő fülekre talált. A thaiföldi amerikai katonai tanácsadó csoportot 1953. szeptember 22-én állították fel.

Az 1953-ban hatalomra került republikánus Dwight D. Eisenhower elnök 1954-ben már a stratégiai gondolkodásban nagy karriert befutó dominóelmélet alapján értelmezte a délkelet-ázsiai helyzetet. A kommunizmus térnyerését feltartóztatni kívánó politikához pedig az egyik legkézenfekvőbb partner Thaiföld lehetett. Különösen azért, mert a konzervatív, tradicionális eszmék alapján működő thai monarchia szilárd elkötelezettséget mutatott az antikommunista politika iránt egy olyan térségben, amelynek jövőbeli befolyási viszonyai a kommunista térnyerés veszélye miatt nyugati perspektívából minimum kérdésesnek tűntek. Az amerikai külpolitikai döntéshozatal ezért már közvetlenül a háborút követően igen hasznosnak ítélte Thaiföld megnyerését egy szorosabb partnerséghez. A hidegháború későbbi évtizedei lényegében igazolták ezt a felfogást.

John Foster Dulles külügyminiszter (1953–1959) a kommunizmus feltartóztatásának egyik leghangosabb híveként jelentős szerepet játszott a két állam különleges viszonyának megerősítésében. Miután 1955 februárjában részt vett a SEATO miniszteri tanácsának bangkoki ülésén, 1956. március 13-án már külön a thai miniszterelnökkel, a második világháborús szerepéért korábban még nemkívánatos személynek tekintett Plaek Phibunsongkhram

³ BALOGH 2015, 253.

tábornaggal való találkozó kedvéért utazott a thai fővárosba.⁴ 1955-től az 1990-es évek elejéig 3 alkalommal látogatott amerikai elnök és 11 alkalommal külügyminiszter Thaiföldre. Bhumibol Adulyadej király, valamint a thai kormány és a fegyveres erők vezetői is több alkalommal jártak az USA-ban ezen évtizedek alatt. Mindez regionális összehasonlításban viszonylag gyakori érintkezést jelentett a két állam legfelsőbb vezetése között.

Az említett SEATO-nak, azaz a Délkelet-ázsiai Szerződés Szervezetének létrejöttét az 1954. szeptember 8-án szignált manilai paktum dokumentálta. A maga korában „paktomániának” bélyegzett dullesi szövetségi politika délkelet-ázsiai terméke azonban igen gyenge regionális alapokra támaszkodhatott. A térség államai közül a hagyományos amerikai szövetségesnek számító Fülöp-szigetek mellett Thaiföld vált a tagjává, ráadásul éppen Bangkok adhatott otthont a szervezet központjának. Fennállása során hivatalba került 7 főtitkára közül 4 thaiföldi volt. Ami viszont témánk szempontjából sokkal fontosabb, hogy ekkortól kezdve számított a thai állam az Egyesült Államok szerződéses katonai szövetségesének, és ezt a státuszát azóta is tartja.

A thai–amerikai kapcsolatok alakulására a szóban forgó évtizedekben döntő hatása volt, hogy Délkelet-Ázsia a két világrendszer összecsapásának egyik legmozgalmasabb területe lett, ahol ráadásul az 1970-es évekre már nemcsak a Szovjetunió és az Egyesült Államok, de a Kínai Népköztársaság is főszereplővé lépett elő a hatalmi játszmákban. Thaiföld politikai vonalvezetésére ebben a helyzetben a szovjet- és legfőképpen Kínáellenesség volt jellemző, ami az USA legszilárdabb térségbeli szövetségesévé emelte az országot. A kínaiakkal szembeni thai magatartás mögött persze mindvégig ott húzódott az elitnek az ország kínai származású lakóival szembeni ellenérzése és gyanakvása, amely annak ellenére érvényesült, hogy több thai notabilitás (köztük a már említett Phibunsongkhram tábornagy) kínaiakat is tisztelhetett a felmenői között. Ilyen összefüggésben tehát a külpolitikának egy sajátos belpolitikai vonatkozása is volt.

Mai felfogás szerint Washington és Bangkok együttműködésének legfontosabb időszakát a második indokínai háború (közismertebb nevén a vietnámi háború) eseményei keretezték. Thaiföld egyértelműen az amerikai törekvések mellett foglalt állást, és Dél-Vietnám megsegítése érdekében közvetlen katonai részvételre is vállalkozott. 1967-től a „Királykobra” önkéntes ezred, majd 1968-tól az azt felváltó „Feketepárduc” expedíciós hadosztály működött együtt az amerikai és dél-vietnámi erőkkel. 1972. februári kivonulásukig – nyilvános adatok szerint – a thai szárazföldi erők mintegy 40 ezer tagja vett részt a vietnámi harcokban. Hanoi ezt sokáig nem felejtette el Bangkoknak.

Ahogy az sem, hogy az észak-vietnámi erőkkel szembeni bevetések támogatására az amerikaiak rendelkezésére bocsátotta az ország katonai infrastruktúráját is. 1973-ra ennek következtében 12 amerikai támaszpont működött Thaiföld területén, ezek összesen több mint 500 repülőeszközt szolgáltak ki.⁵ Utóbbiak közvetlen támadásokat hajtottak végre innen az északi erőkkel szemben. Az ország területén állomásozó amerikai katonai

⁴ *Thailand* (é. n.). Forrás: <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/secretary/thailand> (A letöltés ideje: 2018. 03. 12.)

⁵ UNGPAKORN, Giles Ji (2015): Thailand and the American War in Vietnam. *Uglytruth-Thailand*, 2015. 04. 26. Forrás: <https://uglytruththailand.wordpress.com/2015/04/26/thailand-and-the-american-war-in-vietnam/> (A letöltés ideje: 2017. 06. 12.)

személyzet összlétszámát 1968-tól a kivonulásig nagyjából 50 ezer főre becsülték.⁶ A csapatok és eszközök kivonására csak a thai kormány 1975-ben elhangzott, erre irányuló felszólítását követően került sor. E folyamat 1976-ban fejeződött be. Addigra Thaiföld 1950-től mintegy 650 millió dollárnyi gazdasági segílyt kapott az USA-tól, amit további anyagi tehervállalások egészítettek ki, például a Vietnámban szolgáló thai önkéntesek felszerelésének megvásárlása vagy védelmi fejlesztési támogatás, amely a kérdéses években az ország védelmi költségvetésének több mint 50%-ára rúgott.⁷ Mindent egybevetve 1965–1975 között több mint 2 milliárd dolláros támogatással Thaiföld Dél-Vietnám után a második legnagyobb amerikai támogatást élvező délkelet-ázsiai állam volt. 1950-től 1980-ig bezárólag mintegy 18 ezer thai tiszt vett részt amerikai kiképzésen, megalapozva a két haderő szoros szakmai kapcsolatait.⁸

Washingtonban mindezt a thai állam korabeli vezetőinek megbízható antikommunizmusa tette indokolhatóvá, megerősítve azt a nézetet, hogy a két államnak világpolitikai szinten végeredményben tartósan azonosak az érdekei. Viszonyuk persze minden tekintetben elég aszimmetrikus volt, amire jó példát nyújt a kétoldalú kereskedelem. Thaiföld 1986. évi exportjából az Egyesült Államok 18%-kal részesedett, ez az amerikai importnak valójában csak 0,5%-át jelentette.⁹

Sajátos fejezete volt az amerikaiak vietnámi háborús erőfeszítéseikhez nyújtott támogatásnak, hogy Bangkok rekreációs célból amerikai csapatokat fogadott. Utóbbi következményei máig megfigyelhetők a város szórakoztatóiparán. Nem várt következményük azonban korántsem a prostitúció elharapódzásában, hanem a thai belpolitikai kibontakozás nemzetközi feltételeiben érhető tetten. Voltaképpen a sokrétű „szolgáltatások”, amelyekkel a thai állam hozzájárult az Egyesült Államok délkelet-ázsiai törekvéseihez, sajátos politikai szélárnyékba vonták az 1948-tól 1975-ig megszakítás nélkül egymást követő, katonai hátterű autoriter kormányzatokat. Ennek súlyos ára volt a politikai rendszer fejlődésére nézve, de ez csak a 2000-es évekre, a konzervatív és baloldali politikai körök államcsínyekbe és utcai összecsapásokba torkolló merev állóháborúja nyomán vált széles körben világossá.

A thai–amerikai kapcsolatok motivációja azonban nem merült ki a segélyezésből származó haszonban vagy a szuperhatalmi stratégiai megfontolásokban. A királyi családhoz többnyire erősen kötődő thai uralkodó elit valós nemzetbiztonsági kockázatot látott a kommunizmus társadalmi viszonyokat felforgató törekvéseiben, amellyel szemben igényelte Washington segítségét. Eltérően a tengerek védelmében élő Fülöp-szigetektől, Thaiföld közvetlen külső fenyegetést is észlelt az államszocialista modell térnyerésében érdekelt hatalmak részéről. Együttműködésük tehát kölcsönösen előnyös, hosszú távú politikai számításokon nyugodott, és ennek köszönhetően lényegesen ellenállóbbnak bizonyult a világtörténeti fordulópontokkal szemben, mint például az amerikai–pakisztáni viszonyrendszer.

⁶ NORLAND PHAIRACH, Patricia et al. eds. (2009): *The Eagle and the Elephant. Thai-American Relations Since 1833*. Washington D. C., Royal Thai Embassy. 82., 105.

⁷ KISLENKO, Arne (2004): A Not So Silent Partner: Thailand's Role in Covert Operations, Counter-Insurgency, and the Wars in Indochina. *The Journal of Conflict Studies*, Vol. 24, No. 1. Forrás: <https://journals.lib.unb.ca/index.php/jcs/article/view/292/465> (A letöltés ideje: 2017. 06. 12.)

⁸ MUSCAT, Robert J. (1990): *Thailand and the United States: Development, Security and Foreign Aid*. New York, Columbia University Press. 20.

⁹ MUSCAT 1990, 18.

Utóbbi összehasonlítás azért is tűnik találónak, mert Pakisztánhoz hasonlóan Thaiföld is a hidegháború egyik frontországává lett.

A thai állam gyorsuló gazdasági fejlődése és növekvő igénye a magasan képzett társadalmi rétegek kialakítására az ipari alkalmazottak és felsőfokú végzettségű vagy azt éppen megszerző fiatalok létszámának bővülését eredményezte a második világháborút követő évtizedekben. Az 1970-es évek elejétől az 1980-as évek végéig évi átlagban 6–7000 fő közé volt tehető az USA-ban felsőoktatási tanulmányokat folytató thai állampolgárok száma.¹⁰ E folyamat, jóllehet a modernizáció elengedhetetlen feltétele volt, nem csak a nyugatbarát kurzus bázisát növelte. A tanult fiatal rétegek létszámbővülése egyrészt a demokratikus berendezkedés iránti igényt, másrészt viszont a baloldali eszmei irányzatok iránti fogékonyság növekedésének veszélyét is magában hordozta. Ez utóbbi – az államhatalom részéről folyamatosan szemmel tartott – kockázat a vietnámi háború utolsó szakaszában megerősödött USA-ellenes megmozdulásokkal is összekapcsolódott. A katonai kormányzatok erőszakos eszközökkel igyekeztek letörni a tevékenységükkel szembeni civil elégedetlenség tömeges megnyilvánulásait, amelyek ugyan elvileg a demokrácia iránti igényt is magukban hordozták, az USA támogatását mégsem ők, hanem ellenfeleik élvezték. Ugyan a thai kormányok jelentős demokratikus deficittel működtek, az ország gazdasági eredményei komoly támaszt nyújtottak számukra. Az 1950-es, 1960-as években a koreai és vietnámi háborúk egyaránt konjunktúrát generáltak a thai gazdaság meghatározott szegmenseiben. Az ország befektetőinek sorában ugyanakkor a legkiemelkedőbb vállalatok nem az Egyesült Államokhoz, hanem a gyors fejlődésnek induló Japánhoz voltak köthetők. Ebben Washingtonban – hiszen Japán a legfontosabb kelet-ázsiai szövetségesük volt – nem láttak érdemi problémát. Biztonságpolitikai szempontból pedig a nyugati szuperhatalom nélkülözhetetlen volt a thaiföldiek számára. A gazdasági fejlődést előtérbe állító politika a külföldi segítségnek is köszönhetően rendkívül sikeresnek bizonyult. 1960–1989 között a 4 legnagyobb délkelet-ázsiai gazdaság közül Thaiföldet jellemezte a legmagasabb évi átlagos GDP-növekedés,¹¹ emiatt az ország a térség második legnagyobb gazdaságát (Indonézia után) tudhatta magáénak a korszak végére.

Némileg új helyzetet jelzett, mikor a védelempolitikai szempontból mindvégig kétes ütőképességű, egységes földrajzi teret nélkülöző, egymástól többnyire (fizikai és kulturális értelemben egyaránt) jelentős távolságban fekvő államokat összefogó SEATO Dél-Vietnám bukását, valamint a vietnámi–kínai viszony drasztikus megromlását követően lényegében elveszítette korábbi stratégiai funkcióját, és 1977 júniusában felbomlott. Ezzel szimbolikusan is lezárult a thai–amerikai kapcsolatok egy rendkívül intenzív időszaka, a két ország viszonyának baráti jellege azonban nem szűnt meg. Hamar kiderült az is, hogy a dominóeffektustól való félelem voltaképpen túlzó volt. Noha a polgárháborús Laoszban és Kambodzsában hasonló kommunista hatalomátvétel zajlott le, Thaiföld társadalmi-politikai struktúrája stabil maradt.

Vietnám és Thaiföld viszonyában azonban a háború vége nem oldotta fel a korábban kialakult feszültségeket. Pol Pot hatalmának 1979. évi megdöntése után a vörös khmerek

¹⁰ MUSCAT 1990, 60.

¹¹ DUNN, Malcolm H. (1997): *The Economic Development of East and Southeast Asia Reconsidered. A Critical Comment on the Current Debate*. 3. Forrás: www.uni-potsdam.de/fileadmin01/projects/intwipo/pub_dunn/1997_Dunn_The_Development_of_East_and_Southeast_Asia_Reconsidered_A_Critical_Comment_on_the_Current_Debate.pdf (A letöltés ideje: 2017. 07. 01.)

maradékai a thai–kambodzsai határtérségben rendezték be fegyveres ellenállásuk bázisát, ahová az új Phnom Penh-i kormányt támogató vietnámi erők is követték őket. Mindez a feszültség növekedését eredményezte a thai és vietnámi haderők között; ennek eredménye volt, hogy egy évtizeden keresztül fegyveres összecsapások zajlottak a thai–kambodzsai határon, több 10 ezer ember részvételével. Az áldozatok száma mindkét oldalon 1–2 ezres nagyságrendű volt. Carter elnök légi úton szállított fegyvereket délkelet-ázsiai szövetségének, megerősítendő ellenálló képességét Vietnámmal szemben. 1982-től Thaiföldön évente rendszeresen megtartották a Cobra Gold többnemzetiségű hadgyakorlatot is, az USA kiemelt részvételével, eleinte azt a célt tűzve ki, hogy javítsák általa Thaiföld védelmi képességeit. Érdemes megjegyezni, hogy a 21. század második évtizedére a Cobra Gold jelentősége messze túllépett ezen, és az ázsiai csendes-óceáni térség legnagyobb katonai apparátust megmozgató éves hadgyakorlatává fejlődött.

Az események nem eszkalálódtak totális háborúvá, és Vietnám Kambodzsából való 1989-es kivonulásával természetesen véget is értek. Mindez azonban azt erősítette meg, hogy az amerikai katonai támogatás továbbra is elengedhetetlen az ország biztonsága szempontjából. Nem meglepő tehát, hogy Washington thaiföldi befolyása az 1990-es évek elején is elég erős volt ahhoz, hogy a belpolitikai fejlődésre is hatást gyakoroljon a demokratikusabb működés érdekében.

Thai–amerikai kapcsolatok a posztbipoláris korszakban

A demokratikus illúziók másfél évtizede

Amerikai részről a hidegháború lezárulása a Thaifölddel kapcsolatos politika finomítására is lehetőséget adott, oly módon, hogy abban jobban megjelenjenek az új globális szerepfelfogáshoz kapcsolódó célkitűzések, főként a demokratikus átalakulás ösztönzése. 1992-ben Washington egyértelmű üzenetet küldött az éppen regnáló katonai kormánynak, amelyben helytelenítette annak belpolitikai lépéseit. A viharos társadalmi reakciók után, az év szeptemberében megválasztott polgári kormány felállításával új időszámítás kezdődött Bangkokban, ami elvben a demokratikus fejlődés előtt nyitott utat. A liberális szemléletű Demokrata Párt az amerikaiak szemében garanciának tűnt erre, ám a csoportosulás ekkorra már összefonódott a thai polgári elitréteg azon tagjaival, akik a liberális értékrendet a gazdasági élet megszervezésében elfogadták ugyan, de a kormányzat kívánatos összetétele és társadalompolitikája tekintetében elitista álláspontot képviseltek, nem kívánva szerephez engedni a lakosság nagy többségét alkotó vidéki, baloldali érzelmű tömegeket. Túl azon, hogy ez a törekvés valóban demokratikus körülmények között nem megvalósítható, a Demokrata Párt kevesebb mint egy évtized alatt leromlott társadalmi megítélése is előre vetítette kudarcát. Mindemellett az amerikai elemzők az 1990-es évek végére, a 2000-es évek elejére viszonylag kedvezően ítélték meg a thai polgári szabadságjogok helyzetét, és az országot lényegében működő demokráciának tekintették.

Thaksin Shinawatra baloldali ideológiai beállítottságú Thai Rak Thai pártjának szabályos keretek között lezajlott választási győzelme 2001-ben tökéletesen beleillett ebbe a demokratikus fejlődésről alkotott amerikai képbe. Az új kormány ráadásul nem kérdőjelezte meg a Washington–Bangkok viszony alapjait, a szövetség zavartalan fennmaradását ígérve.

Komoly kritikákat nem is ez váltott ki, hanem a thai közélet minőségének romlása. A 2004-től kibontakozott drogellenes kampány súlyos emberi jogsértései már az amerikaiak szemében is erodálták Thaiföld addigi eredményeit a demokratikus fejlődés tekintetében. Az amerikai bázisú jogvédő szervezetek is szóvá tették azokat az összesen több 100 ember életébe került fegyveres atrocitásokat, amelyeket elvileg a drogttermelők és -terjesztők elleni rendőri fellépés keretében követtek el. 2006-ra ennek már jól látható hatásai voltak Thaiföld nyugati megítélésében. A Freedom House értékelése szerint az ország arra az évre csúszott le az 1992-től kibontakozott demokratikus reformok következtében elért „szabad” kategóriából a „részben szabad” kategóriába, és ettől kezdve 2018-ig nem is sikerült feljebb lépnie.¹² Ennek hatásait azonban nem érdemes túlbecsülnünk a két ország kapcsolatainak legfontosabb területeire nézve.

Különösen a védelmi kooperáció folytatásához kapcsolódott erős kölcsönös érdek, és csak kis mértékben tudta megakasztani a 2006. évi katonai államcsíny, amely Shinawatra elmozdítását eredményezte. Az USA – amely maga is populista, ám demokratikusan megválasztott vezetőnek tartotta Shinawatrát – ekkor a katonai és fejlesztési együttműködés forrásait vágta meg, de arra ügyelt, hogy ez ne jelentsen komoly csapást a délkelet-ázsiai ország számára. A motivációk erősen stratégiai természetűek voltak. Az amerikai fél attól tartott, hogy a kapcsolatok megromlásával elveszti hozzáférését a thai katonai létesítményekhez (például az U-Tapao haditengerészeti légibázishoz), amelyek a megváltozott kelet-ázsiai helyzetben újra felértékelődtek számára.¹³ Thaiföld a posztbipoláris korszak első két évtizedében is (lényegében napjainkig) alapvető fontosságú amerikai pozíciót jelentett az ázsiai csendes-óceáni térségben. Területén 2018-ban is több mint 50 amerikai állami szervezet van jelen, amelyek regionális működésüket is innen szervezik meg.¹⁴ Mindez természetesen kijelölte a washingtoniak neheztelő gesztusainak természetes határait is. Ezen határok átlépése már csak azért sem tűnt célszerűnek, mert az Egyesült Államok hatalmi politikáját a 2000-es évektől már egyértelműen új stratégiai kihívások terhelték a térségben. Nem meglepő, hogy a Thaiföld-politikát korunkban ismét a nagyhatalmi versengés, esetünkben a Kínai Népköztársaság kihívása határozza meg.

Thai–amerikai kapcsolatok a 2010-es években

Gazdasági kapcsolatok

Köszönhetően a hidegháborús évtizedekben indult gyors fejlődésnek, Thaiföld napjainkra Délkelet-Ázsia második legnagyobb gazdaságát tudhatja magáénak, az egy főre jutó GDP tekintetében pedig csak Szingapúr, Brunei és Malajzia előzik meg a térségben. Fejlett infrastruktúrája, nyitott gazdaságpolitikája általában jó értékelést kap az amerikai befektetési és kereskedelmi partnerektől. Az első thai–amerikai gazdasági és technikai együttműködési megállapodást még 1950-ben írták alá, ez főként az infrastruktúra és a humán ellátórendszer

¹² *Thailand* (2006). Freedom House. Forrás: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2006/thailand> (A letöltés ideje: 2017. 06. 21.)

¹³ CHANLETT-AVERY, Emma – DOLVEN, Ben – MACKEY, Wil (2015): *Thailand: Background and U.S. Relations*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/srg/crs/row/RL32593.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 07. 15.)

¹⁴ CHANLETT-AVERY – DOLVEN – MACKEY 2015, 1.

fejlesztésére irányuló beruházásokat segítette elő. Az 1960-as thai átfogó gazdaságfejlesztési terv tartalmilag jól megfeleltethető volt az amerikai érdekeknek.¹⁵ Thaiföldön ettől kezdve 5 éves időtartamra előirányzott nemzeti fejlesztési terveket állítanak össze, amelynek gyakorlata mind a mai napig fennáll. Jelenleg – 2017-től – a 12. nemzeti gazdasági és szociális fejlesztési terv hatályos.¹⁶ Az 5 éves tervek közül megismerhetők a bangkoki kormány fejlesztési prioritásai, ami lehetővé teszi a befektetőkkel való együttműködést is. A külföldi működőtőke meghatározó szerepet játszott az újonnan iparosodó Thaiföld jelentős gazdasági haladásában, amely az 1970-es, 1980-as évektől már kézzelfogható eredményekkel járt. Mint már érintettük, sok tekintetben azonban nem is az USA, hanem Japán jelentette a legfontosabb partnert, és ez a posztbipoláris korszakra is fennmaradt. Multinacionális vállalatai napjainkig meghatározó technológiaforrásoknak és foglalkoztatóknak számítanak az országban. Thaiföldön még 2015-ben is Japán volt a külső befektetések legnagyobb forrása, az összes befektetés értékének mintegy 35%-át képviselve. Az Egyesült Államok 8%-kal ekkor a képzeletbeli dobogó harmadik helyére fért fel.¹⁷ Japán közvetlen beruházásainak összértéke 2016-ban már 80 milliárd bahtot tett ki, Kína ugyanakkor e tekintetben is a második számú partner. 2016-ban 54 milliárd baht volt beruházásainak összértéke.¹⁸

Az üzleti célú ügyleteken túl azonban Washington pénzügyi támogatásokkal is segíti délkelet-ázsiai partnerének fejlődését. A 2010-es évtized során évente mintegy 10 millió dollár értékű külső támogatást nyújtott Thaiföldnek. Ebből a 2014. évi katonai hatalomátvételre reagálva felfüggesztett mintegy 4,7 millió dollárnyi támogatást.¹⁹ Mindez azonban főként a katonai szférát érintette.

Többéves átlagban az USA Thaiföld harmadik legnagyobb kereskedelmi partnerének számít a Kínai Népköztársaság és Japán után. 2016-ban az ország exportjának mintegy 11,4%-át vette fel, összesen nagyjából 24,4 milliárd dollár értékben.²⁰ Ugyanakkor Thaiföld a 25. legnagyobb piaca volt az amerikai termékeknek. A két ország bilaterális kereskedelmének mérlege 1989 után (de azt megelőzően is) minden évben thai aktívumot mutatott.²¹ Az amerikai import értékében mindössze 2001-ben és 2009-ben (a világgazdasági válság eredményeképpen) volt tapasztalható némi visszaesés, de ez 2–3 év alatt rendre kompenzálódott. Érdekesség, hogy a Kínai Népköztársaságba irányuló thai export értéke ugyanakkor 2013 és 2016 között csökkenő tendenciát mutatott, 27,2 milliárd dollárról 23,6 milliárd

¹⁵ HONGLADAROM, Sunthorn (1986): Thai-U.S. Economic Relations. In JACKSON, Karl D. – MUNCKANDI, Wiwat eds.: *United States-Thailand Relations*. Berkeley, Institute of East Asian Studies, University of California. 127–140.

¹⁶ *The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017–2021)* (2017). Bangkok, Office of the National Economic and Social Development Board. Forrás: www.nesdb.go.th/nesdb_en/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=4345 (A letöltés ideje: 2018. 07. 12.)

¹⁷ *2015 Investment Climate Statement – Thailand* (2015). U.S. Department of State, Bureau of Economic and Business Affairs. Forrás: www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2015/241763.htm (A letöltés ideje: 2018. 06. 15.)

¹⁸ HANDLEY, Harry (2017): Thailand in 2017: a Changing Investment Landscape. *ASEAN Briefing*, 2017. 02. 17. Forrás: www.aseanbriefing.com/news/2017/02/17/thailand-2017-changing-investment-landscape.html (A letöltés ideje: 2017. 05. 12.)

¹⁹ *Daily Press Briefing – May 22, 2014* (é. n.). U.S. Department of State. Forrás: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/dpb/2014/05/226459.htm> (A letöltés ideje: 2018. 04. 01.)

²⁰ WORKMAN, Daniel (2018): *Thailand's Top Trading Partners*. World's Top Exports. Forrás: www.worldstopexports.com/thailands-top-import-partners/ (A letöltés ideje: 2018. 07. 23.)

²¹ *Trade in Goods with Thailand* (é. n.). United States Census Bureau. Forrás: www.census.gov/foreign-trade/balance/c5490.html (A letöltés ideje: 2018. 05. 13.)

dollárra.²² Ettől függetlenül az ország külkereskedelmi partnereinek rangsorában Kína számít az USA legfőbb versenytársának, és a több éves tapasztalat szerint a bővülés potenciálja sokkal nagyobb Kína, mint az USA esetében. Ennek közvetlen politikai következménye valószínűleg a kínai kapcsolatok hosszú távú felértékelődése és a két szuperhatalom közötti egyensúlyozás gyakorlata lesz majd a thai elit részéről. Míg ugyanis a katonai-biztonsági szükségletek tekintetében az USA megkerülhetetlen lesz, addig kereskedelmi vonatkozásban egyre inkább Kína tűnik a jövő nagy ígéretének. Ez természetesen az amerikai regionális stratégiai építkezés elé is nehezen kezelhető kihívást állít. Márpedig a kereskedelmi kapcsolatok szempontjából a regionális partnerek napjainkban alig rúgnak labdába. Jellemző az ország exportpiacainak rangsorára, hogy az első ASEAN-tagállam (Malajzia) 2017-ben mindössze a 6. helyen tűnt fel. Washingtoni nézőpontból ez nyilván nem a legkedvezőbb tendencia. Az ASEAN önálló politikai identitásának erősödése és nemzetközi akcióképességének fokozódása kívánatos lenne egy olyan térségben, amely felett egyre erősebb a kínai rivális gazdasági befolyása.

Katonai kapcsolatok

Noha a posztbipoláris korszak elején az USA már nem rendelkezett a korábbiakhoz hasonló katonai jelenléttel Thaiföldön, és a katonai diktatúrákkal szemben is kifejezte nyílt nemtetszését, a két fegyveres erő korábban megalapozott szakmai kapcsolata nem gyengültek. Bár Délkelet-Ázsia jelentősége az USA globálstratégiai elképzeléseiben egy időre halványulni látszott, a kínai kihívás felerősödése ennek – történelmi perspektívából szemlélve – nagyon rövid idő alatt vettet véget, és tett szükségessé egy alapvetően ellentétes előjelű folyamatot.

2003-ban Thaiföld – a Fülöp-szigetekkel együtt – „fő NATO-n kívüli szövetségés” besorolást kapott George W. Bush kormányától. Ezen országok köre 2017-ig nem is bővült tovább a térségben. Ezzel együtt pedig a Bush-kormányzat lehetőséget teremtett korszerű haditechnikai eszközrendszerek eladására a thai fegyveres erők számára. Ennek igen nagy jelentősége volt, mivel a thai haderő páncélos és repülőeszközeinek nagyobb része amerikai eredetű, így az USA megőrizhette vezető szerepét a védelmi képességek fenntartásában. Egyúttal biztosíthatta, hogy továbbra is az ország első számú katonai partnere legyen, akin egész fegyvernemek működése múlhat.

2009–2010 után, amikor a Kínai Népköztársaság kül- és biztonságpolitikájában regionális szinten felerősödött az aktív fellépés gyakorlata, Washington egyszerre nyert ösztönzést és lehetőséget a Délkelet-Ázsiába való erőteljesebb visszatérésre. A helyi kormányokat ugyanis rendkívül aggasztotta, hogy Kína köztudott hatalmi fölényét akár katonai eszközökkel is kész lehet érvényesíteni rovásukra, és ennek kivédésében a térség államai az elvártnál kevésbé tudtak egymás támaszaivá válni. A dél-kínai-tengeri szigetviták, illetve Kína támaszpont-létesítései a térségben kiábrándító tanulságokkal jártak ezen a téren. Az ASEAN-kormányok igen eltérően viszonyultak a kínai politika helyi megnyilvánulásaihoz, és többen ódzkodtak attól, hogy akár csak verbálisan szembehelyezkedjenek Pekinggel. Minthogy az ASEAN konszenzussal hozza határozatait, ez lényegében azt jelenti, hogy a szervezet nem kellően ütőképes szövetség a kínai tengeri expanzió korlátozására.

²² *United States Trade Summary 2018* (é. n.). Forrás: <https://wits.worldbank.org/> (A letöltés ideje: 2018. 05. 14.)

Thaiföld ebben a társaságban azon államok közé tartozott, amelyek kevésbé aggódtak a kínai hatalmi építkezés közvetlen hatásai miatt. Ebben persze meghatározó szerepet játszott földrajzi érintettségének hiánya, mivel sem szárazföldön nem határos a népköztársasággal, sem tengeren nem érintett a dél-kínai-tengeri konfliktusban. A 21. század első évtizedére érezhetően alábbhagyott a 20. században annyira jellemző Kína-ellenesség is az országban, és a helyi kínai származású elit elfogadottsága is sokat erősödött. Utóbbiban persze nagy szerepe volt a kínai származású thaiföldi politikusok személyes törekvéseinek is.

2012 novemberében Leon Panetta amerikai és Sukampol Suwannathat thai védelmi miniszterek aláírták a kétoldalú védelmi együttműködés közös jövőképeről szóló nyilatkozatot.²³ Ekkorra már az évtizedek során összesen több 10 ezer thai katonatiszt vett részt amerikai továbbképzésen a nemzetközi katonai oktatási és kiképzési program keretében.²⁴ Mindannak ellenére, hogy a thaiföldieket korántsem fűtötte akkora harci kedv a kínaiakkal szemben, mint a korábbi időszakokban, országuk mégis az egyik állam volt a térségben, amelyhez az Egyesült Államokat védelmi egyezmény kötötte. Ezért Washingtonban az Ázsia felé való stratégiai „újraegyensúlyozás” politikájának meghirdetésével fokozottan számítottak a bangkoki kapcsolataikra is. E várakozásokban nagy kárt okozott a thai belpolitikai élet permanens válsága, amely a demokratikus gyakorlatok ellehetetlenülését hozta, majd 2014 májusára újabb katonai diktatúrába torkollott.²⁵ Ekkorra éppen csak helyreállt a 2006 után visszafogott katonai támogatás mértéke. Az új kormányfő Prayuth Chan-o-cha vezérkari főnök lett, aki egy katonai junta élén felfüggesztette a törvényhozás működését, háttérbe szorította az addig kormányzó baloldali erőket, majd új alkotmányt kezdett összeállítani az ország számára.²⁶

Barack Obama és környezete erős kritikával fogadta a thai katonai elit újabb államszínjét, és ezt a kétoldalú kapcsolatok visszafogásával is kifejezésre juttatta. Elhidegülésük még a korábban érinthetetlennek tűnő katonai kapcsolatokon is nyomot hagyott, az USA visszavett a közös éves hadgyakorlatok egyébként igencsak magas intenzitásából. Ezek a tréningek azonban az USA fegyveres erői számára is fontosak voltak: a kelet-ázsiai őserdei övezetek speciális feltételei között folytatandó katonai műveletek gyakorlására leginkább itt nyílt számukra rendszeres alkalom. Nem meglepő tehát, hogy a közös gyakorlatok nem szűntek meg teljesen.²⁷ A Cobra Gold többnemzetiségű jellege kitűnő ürügyként szolgált erre.

Jól tükrözte a két ország viszonyát a 2015. évi amerikai nemzetbiztonsági stratégia, amely kimondta a szerződéses kötelezettségek fenntartását a Fülöp-szigetek és Thaiföld

²³ 2012 Joint Vision Statement for the Thai-U.S. Defense Alliance (2012). U.S. Department of Defense. Forrás: <http://archive.defense.gov/releases/release.aspx?releaseid=15685> (A letöltés ideje: 2018. 03. 12.)

²⁴ CHANLETT-AVERY – DOLVEN – MACKAY 2015, 7.

²⁵ Bővebben lásd: HÁDA Béla (2014): Thaiföld évtizedes belső válsága a 2014-es krízis tükrében. *Nemzet és Biztonság*, 7. évf. 3. sz. 9–19.

²⁶ Bővebben lásd: HÁDA Béla (2017): Az átmeneti katonai kormányzás és az új alkotmány jellemzői Thaiföldön. *Nemzet és Biztonság*, 10. évf. 4. sz. 63–79.

²⁷ Lásd például: WHITLOCK, Craig (2015): U.S. military to participate in major exercise in Thailand despite coup. *The Washington Post*, 2015. 02. 07. Forrás: www.washingtonpost.com/world/national-security/us-military-to-participate-in-major-exercise-in-thailand-despite-coup/2015/02/07/cd328d16-ae3b-11e4-abe8-e1ef60ca26de_story.html?utm_term=.11f253390449 (A letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

felé, de egyúttal ösztönzést is kilátásba helyezett a demokráciához való mihamarabbi visszatérésre.²⁸

Dacára a markáns politikai üzeneteknek, Obama hivatali ideje alatt Chan-o-cha miniszterelnökként kétszer is járt az USA-ban, egyszer az ENSZ közgyűlésén, egyszer pedig 2015-ben egy délkelet-ázsiai vezetői delegáció tagjaként. Aligha volt váratlan, hogy az amerikai üzenetek a kelet-ázsiai térségben a manapság megszokott választ váltották ki a thai kormányzatból: a stratégiai egyensúlyozás politikájának hangsúlyosabb megjelenését a Kínai Népköztársaság felé tett gesztusok által. Miután a nyugati hatalmak nemtetszésüket fejezték ki az államcsíny miatt, 2014 júniusában thai katonai delegáció érkezett Pekingbe annak érdekében, hogy „áttekintsék a jövőbeni együttműködésre vonatkozó terveiket”.²⁹ Kínai szemmel nézve a thai katonai kormányzás semmilyen akadályt nem jelentett a kapcsolatok mélyítésének útjában, és az ebből fakadó konklúziókat az USA-nak is le kellett vonnia. Sietnie persze nem kellett, hiszen semmi nem utalt arra, hogy Thaiföld nem kér többet az amerikai haditechnikai szállításokból. Mégis hamarabb érkezett az enyhülés, mint ahogy arra számítani lehetett.

A 2016-os amerikai elnökválasztás eredménye Washington és Bangkok viszonya tekintetében is a gyors változás lehetőségét vetette fel. Obama utóda, Donald Trump washingtoni látogatásra hívta meg Prayuth Chan-o-cha tábornokot, aki e gesztust bangkoki invitációval viszonozta.³⁰ Thai kormányfő 2006 óta nem tett hivatalos látogatást a Fehér Házban. Demonstrálandó a viszony javulását, Rex Tillerson külügyminiszter 2017. augusztus 8-án Bangkokba látogatott, és megbeszélést folytatott Chan-o-cha miniszterelnökkel.³¹

Donald Trump kormányzatának 2017 decemberében publikált nemzetbiztonsági stratégiája mindennek következtében – elődjétől eltérően – már a demokratikus normákra vonatkozó megkötés nélkül nevezte fontos szövetségesnek Thaiföldet,³² amivel a szövetségnek egyébiránt új lendületet kell kapnia. Ezzel lényegében igazolta azokat az emberi jogi szervezetek részéről megfogalmazott félelmeket, amelyek szerint a 2017-ben hivatalba lépett amerikai kormányzat a korábbiaknál kevésbé akarja majd nyomás alá helyezni a bangkoki rezsimet, és hajlamos lesz ázsiai stratégiai érdekeinek alárendelve szemet hunyni az antidemokratikus intézkedések felett.³³ Ez utóbbi folyamat szorosan illeszkedik a Kínával szemben kiéleződött külpolitikai retorikához. Minthogy az említett nemzetbiztonsági stratégia is Pekinget nevezi meg az elsődleges stratégiai kihívás forrásaként, nem okozott meglepetést az USA pragmatikusabb hozzáállása abban a Délkelet-Ázsiában, ahol a kínai hatalmi emelkedés a legerősebb stratégiai félelmek forrása lett. Utóbbira apellálva persze 2017-ben már nem Thaiföld tűnt a legkönnyebben megnyerhető partnernek, hanem sokkal inkább

²⁸ *National Security Strategy* (2015). National Security Strategy Archive. Forrás: <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2015/02/2015.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 01. 12.)

²⁹ LEFEVRE, Amy Sawitta (2014): Thai army delegation visits China amid Western reproach of coup. *Reuters*, 2014. 06. 11. Forrás: www.reuters.com/article/us-thailand-politics-china-idUSKBN0EM0FO20140611 (A letöltés ideje: 2017. 07. 25.)

³⁰ EHRLICH, Richard S. (2017): Trump invitation will help Thailand's authoritarian leader fend off domestic opposition. *The Washington Times*, 2017. 05. 02. Forrás: www.washingtontimes.com/news/2017/may/2/prayuth-chan-ocha-thai-leader-buoyed-by-trump-invi/ (A letöltés ideje: 2017. 07. 06.)

³¹ *Thailand* (é. n.).

³² *National Security Strategy of the United States of America* (2017). National Security Strategy Archive. 46. Forrás: <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2017/12/2017.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 01. 12.)

³³ EHRLICH 2017.

Vietnám – és kisebb mértékben Mianmar. Washington azonban egyre félreérthetlenebbül jelezte szándékát a kínai hatalmi építkezés feltartóztatására, és ennek nyomán Thaiföld is a két hatalom befolyásért való versengésének mozgalmas terepévé válhat.

Zárógondolatok

Mindig voltak – és valószínűleg mindig lesznek is – olyan országok, amelyek Thaiföldnél fontosabb szerepet játszanak Washington ázsiai kapcsolatrendszerében. Alig akad azonban olyan, amellyel a nyugati szuperhatalom ennyire stabil és alapjában véve pozitívként jellemezhető viszonyt ápolt volna. Ez persze köszönhető annak is, hogy Bangkok ambíciói nem terjednek tovább a regionális középhatalmi státusz megtartásánál, és annak is, hogy Thaiföld az elmúlt évtizedek során nem fogalmazott meg az Egyesült Államok érdekeivel ütköző törekvéseket, és gyakran kifejezetten igényelte a nyugati támogatást. Együttműködési hajlandóságának egyetlen – nem is nagy – ára volt, hogy a belpolitikai és társadalmi fejlődésével kapcsolatos egyeztetés nem képezi részét a kooperációnak. Minthogy számottevő vitái nem maradtak a szomszédaival, a napjainkat jellemző ázsiai fejlődési folyamatoknak egyelőre inkább a haszonélvezője.

2018-ra az amerikai–thai szövetség stratégiai ösztönzői Bangkok részéről gyengébbnek tűnnek, mint a korábbi időszakokban. Ezzel ellentétes folyamat figyelhető meg azonban a másik fél esetében. Az USA számára a délkelet-ázsiai térségnek újra nagy jelentősége van a Kínai Népköztársaság hatalmi építkezésének felgyorsulásával. A kibontakozó ázsiai csendes-óceáni stratégiai játszmában Thaiföld közel sem a legfontosabb pozíció, de jelentős gazdasági és katonai kapacitásai miatt nem is elhanyagolható egyik fél számára sem. Ilyen feltételek mellett az amerikai–thaiföldi kapcsolatok közeljövőbeli alakulását leginkább az amerikai biztonságpolitikai és a kínai gazdasági lehetőségek közötti egyensúlyozás határozza majd meg thai részről, kiegészülve az esetleges konfliktusoktól való távolságtartással.

Felhasznált irodalom

2012 *Joint Vision Statement for the Thai-U.S. Defense Alliance* (2012). U.S. Department of Defense.

Forrás: <http://archive.defense.gov/releases/release.aspx?releaseid=15685> (A letöltés ideje: 2018. 03. 12.)

2015 *Investment Climate Statement – Thailand* (2015). U.S. Department of State, Bureau of Economic and Business Affairs. Forrás: www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2015/241763.htm (A letöltés ideje: 2018. 06. 15.)

BALOGH András (2015): *Bevezetés Délkelet-Ázsia történelmébe*. Budapest, ELTE Eötvös.

CHANLETT-AVERY, Emma – DOLVEN, Ben – MACKEY, Wil (2015): *Thailand: Background and U.S. Relations*. Congressional Research Service. Forrás: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL32593.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 07. 15.)

Daily Press Briefing – May 22, 2014 (é. n.). U.S. Department of State. Forrás: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/dpb/2014/05/226459.htm> (A letöltés ideje: 2018. 04. 01.)

- DUNN, Malcolm H. (1997): *The Economic Development of East and Southeast Asia Reconsidered. A Critical Comment on the Current Debate*. 3. Forrás: www.uni-potsdam.de/fileadmin01/projects/intwipo/pub_dunn/1997_Dunn_The_Development_of_East_and_Southeast_Asia_Reconsidered_A_Critical_Comment_on_the_Current_Debate.pdf (A letöltés ideje: 2017. 07. 01.)
- EHRlich, Richard S. (2017): Trump invitation will help Thailand's authoritarian leader fend off domestic opposition. *The Washington Times*, 2017. 05. 02. Forrás: www.washingtontimes.com/news/2017/may/2/prayuth-chan-ocha-thai-leader-buoyed-by-trump-invi/ (A letöltés ideje: 2017. 07. 06.)
- HÁDA Béla (2014): Thaiföld évtizedes belső válsága a 2014-es krízis tükrében. *Nemzet és Biztonság*, 7. évf. 3. sz. 9–19.
- HÁDA Béla (2017): Az átmeneti katonai kormányzás és az új alkotmány jellemzői Thaiföldön. *Nemzet és Biztonság*, 10. évf. 4. sz. 63–79.
- HANDLEY, Harry (2017): Thailand in 2017: a Changing Investment Landscape. *ASEAN Briefing*, 2017. 02. 17. Forrás: www.aseanbriefing.com/news/2017/02/17/thailand-2017-changing-investment-landscape.html (A letöltés ideje: 2017. 05. 12.)
- HONGLADAROM, Sunthorn (1986): Thai-U.S. Economic Relations. In JACKSON, Karl D. – MUNGKANDI, Wiwat eds.: *United States-Thailand Relations*. Berkeley, Institute of East Asian Studies, University of California. 127–140.
- KISLENKO, Arne (2004): A Not So Silent Partner: Thailand's Role in Covert Operations, Counter-Insurgency, and the Wars in Indochina. *The Journal of Conflict Studies*, Vol. 24, No. 1. Forrás: <https://journals.lib.unb.ca/index.php/jcs/article/view/292/465> (A letöltés ideje: 2017. 06. 12.)
- LEFEVRE, Amy Sawitta (2014): Thai army delegation visits China amid Western reproach of coup. *Reuters*, 2014. 06. 11. Forrás: www.reuters.com/article/us-thailand-politics-china-idUSKBN0EM0FO20140611 (A letöltés ideje: 2017. 07. 25.)
- LING, Huping – AUSTIN, Alan W. eds. (2015): *Asian American History and Culture. An Encyclopedia. I–II*. London – New York, Routledge.
- MUSCAT, Robert J. (1990): *Thailand and the United States: Development, Security and Foreign Aid*. New York, Columbia University Press.
- National Security Strategy* (2015). National Security Strategy Archive. Forrás: <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2015/02/2015.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 01. 12.)
- National Security Strategy of the United States of America* (2017). National Security Strategy Archive. 46. Forrás: <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2017/12/2017.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 01. 12.)
- NORLAND PHAIRACH, Patricia – Thungtong, Singhu – Limsriwong, Wipawan – O'siri eds. (2009): *The Eagle and the Elephant. Thai-American Relations Since 1833*. Washington D. C., Royal Thai Embassy.
- Thailand* (é. n.). Forrás: <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/secretary/thailand> (A letöltés ideje: 2018. 03. 12.)
- Thailand* (2006). Freedom House. Forrás: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2006/thailand> (A letöltés ideje: 2017. 06. 21.)
- The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017–2021)* (2017). Bangkok, Office of the National Economic and Social Development Board. Forrás: www.nesdb.go.th/nesdb_en/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=4345 (A letöltés ideje: 2018. 07. 12.)

- Trade in Goods with Thailand* (é. n.). United States Census Bureau. Forrás: www.census.gov/foreign-trade/balance/c5490.html (A letöltés ideje: 2018. 05. 13.)
- UNGPAKORN, Giles Ji (2015): Thailand and the American War in Vietnam. *Uglytruth-Thailand*, 2015. 04. 26. Forrás: <https://uglytruththailand.wordpress.com/2015/04/26/thailand-and-the-american-war-in-vietnam/> (A letöltés ideje: 2017. 06. 12.)
- United States Trade Summary 2018* (é. n.). Forrás: <https://wits.worldbank.org/> (A letöltés ideje: 2018. 05. 14.)
- WHITLOCK, Craig (2015): U.S. military to participate in major exercise in Thailand despite coup. *The Washington Post*, 2015. 02. 07. Forrás: www.washingtonpost.com/world/national-security/us-military-to-participate-in-major-exercise-in-thailand-despite-coup/2015/02/07/cd328d16-ae3b-11e4-abe8-e1ef60ca26de_story.html?utm_term=.11f253390449 (A letöltés ideje: 2018. 02. 15.)
- WORKMAN, Daniel (2018): *Thailand's Top Trading Partners*. World's Top Exports. Forrás: www.worldstopexports.com/thailands-top-import-partners/ (A letöltés ideje: 2018. 07. 23.)